

Jestliže jsou dnes lidé málo nakloněni k nepředpojatému úsudku o zasahování duchovního života do sociálního organismu, pak to pochází z toho, že si zvykli představovat si duchovno pokud možno daleko od všeho materiálního a praktického. Není málo těch, kteří budou spatřovat něco groteskního v názoru zde vylíčeném, že se má v činnosti kapitálu v hospodářském životě projevit účinek části duchovního života. Je možno si představit, jak příslušník dosud vládnoucích tříd bude v charakteristice grotesknosti výkladu souhlasit se socialistickými mysliteli. Aby byl poznán význam tohoto zdánlivě groteskního názoru pro ozdravení sociálního organismu, bude třeba obrátit pohled na jiné myšlenkové proudy současné doby, které svým způsobem pocházejí z poctivých duševních impulsů, ale brání vzniku skutečně sociálního myšlení tam, kde nalézájí přístup.

Tyto myšlenkové proudy se snaží víceméně nevědomě se vzdalovat tomu, co dává vnitřnímu prožívání pravou průraznost. Usilují o pojetí života, o vnitřní život hledající duševní, myšlenkové, vědecké poznání do jisté míry v podobě ostrova v celkovém lidském životě. Nejsou pak schopny vybudovat most mezi tímto životem a tím, co člověka zapojuje do každodenního života. Lze vidět, jak mnoho dnešních lidí považuje do jisté míry za «vnitřně vznešené» přemýšlet o různých eticko-náboženských problémech

s jistotou, byť školskou abstraktností a v oblačných výšinách; je možno vidět, jak lidé přemýšlejí o způsobu, jak si člověk může osvojovat ctnosti, jak se má chovat v lásce ke svým bližním, jak může být omilostěn «vnitřním životním

Rudolf Steiner

Duchovno jako ostrov

obsahem». Zároveň lze však vidět i neschopnost umožnit přechod od toho, co lidé nazývají dobrým, láskyplným, blahovolným, poctivým a mravným, k tomu, co obklopuje člověka ve vnější skutečnosti, ve všedním životě jako působení kapitálu, odměňování práce, spotřeba, výroba, oběh zboží, úvěry, bankovníctví a bursa. Můžeme vidět, jak jsou i v myšlenkových zvyklostech lidí vedle sebe postaveny dva světové proudy. Jeden proud se chce držet jaksi v božsky-duchovních výšinách a nechce stavět most mezi duchovním impulsem a skutečností obyčejného jednání v životě. Druhý proud žije bezmyšlenkovitě v každodennosti. Život je však něco jednotného. Může prospívat jen tehdy, když jeho hnací síly působí ze všeho života eticko-nábožen-

ského do každodenního všedního života, jenž se zdá mnohým lidem něčím méně vznešeným. Neboť jestliže se opomene postavit most mezi oběma oblastmi života, pak člověk propadá jak v náboženském, mravním životě, tak i v sociálním myšlení do pouhého blouznění, vzdáleného každodenní pravé skutečnosti, která se pak do jisté míry vymstívá. Pak člověk usiluje z určitého «duchovního» impulsu o všechny možné ideály, o všechno možné, co nazývá «dobrým», ale instinktům, které stojí proti těmto «ideálům» jako obyčejné, každodenní životní potřeby, které je třeba uspokojovat z národního hospodářství, se odevzdává bez «ducha». Nezná žádnou opravdovou cestu od pojmu duchovnosti k tomu, co se odehrává v každodenním životě. Tím dostává tento každodenní život podobu, která nemá nic společného s etickými impulsy ve vznešenějších, duševně-duchovních výšinách. Mstou každodennosti pak bude to, že se eticko-náboženský život utváří jako vnitřní životní lež člověka, protože se vzdaluje každodenní bezprostřední praxe, aniž to pozoruje.

Jak početní jsou dnes lidé, kteří ukazují z jisté eticko-náboženské ušlechtilosti nejlepší vůli k pravému soužití s bližními a chtěli by svým bližním prokazovat to nejlepší. Zapomínají však osvojit si cítění, jež by to opravdu umožňovalo, protože si nemohou osvojit sociální myšlení projevující se v životní praxi.

Z okruhu týchto ľudí pochádzajú ti, kďož se v tomto historickom okamžiku, kďy se sociálne otázky stávajú tak naléhavými, jako blouznivci, ktorí se však považujú za pravé životní praktiky, stavějí skutečné životní praxi na překážku. Můžeme slyšet od nich řeči jako tuto: Je třeba, aby se lidé pozvedli z materialismu, z vnějšiho materiálního života, který nás přivedl do katastrofy světové války a do neštěstí a aby se obrátili k duchovnímu pojetí života. Přitom, chtějí-li ukázat cesty člověka k duchovnosti, neúnavně citují osobnosti, jež byly v minulosti uctívány pro své myšlení obrácené k duchu. Můžeme prožívat, že někdo, kdo se pokouší poukazovat právě na to, co dnes musí duch tak nutně konat pro skutečný praktický život, pro denní chléb, je upozorňován, že v první řadě záleží na tom přivádět lidi opět k uznání ducha. V současné době však záleží na tom, aby se našly ze síly duchovního života směrnice pro ozdravení sociálního organismu. K tomu nestačí, aby se lidé zabývali duchem v jakémśi vedlejším proudu života. K tomu je třeba, aby byl každodenní život přiměřený duchu. Sklon vyhledávat tyto postranní proudy pro duchovní život přivedl dosud vládnoucí kruhy k tomu, že našly zalíbení v sociálních poměrech, které vyústily do dnešních skutečností.¹

* * *

Rudolf Steiner:
Hlavní body sociální otázky.

Pozn. red.:

¹ Napísané po tragédii 1. svetovej vojny.

Školstvo, štát a ...

SVETONÁZOR

Aký svetónázor zastupuje štát?

Mnoho už bolo povedané o vzťahu štátu k cirkvám a náboženstvám. Dospelo sa k požiadavke náboženskej nestrannosti štátu a odluky cirkví od neho. Opomenutá ostala záležitosť vzťahu štátu a svetónázorov, teda požiadavka *svetónázorovej nestrannosti štátu* a oddelenia,

Takéto otázky vôbec nie sú odťažité. Ich dopad a vplyv sa prejavuje priamo v každodennom živote, napr. cez niektoré štátne predpisy pre oblasť výchovy a vzdelávania v štátnom aj neštátnom školstve, v štátnom zdravotníctve a zdravotnom poisťovníctve, v hygienických predpisoch a normách a pod.

Peter Kmetek

Z tých istých dôvodov, pre ktoré dnes v slobodnej a demokratickej krajine nie je možné jednotné štátne náboženstvo, cirkv či svetónázor, z tých istých dôvodov nie je možné ani jednotné štátne školstvo.

Príklad zo školstva.

Pre názornosť si najprv uvedme jeden príklad, menovite oblasť školstva, výchovy a vzdelávania. Úlohou školy je pripraviť najmladšie pokolenie do života, do sveta, na život vo svete. Lenže už tu, v základoch školstva, sa pohybujeme celkom v rovine svetónázoru. Vari možno pripravovať niekoho na život vo svete, a nemať pritom na svet žiadny názor? Do akého sveta sú žiaci v škole pripravovaní? Na život v akom svete? Štát predpisuje určité *požiadavky* na túto výchovu, a deje sa tak bez toho, že by musel najprv predstaviť, *vyznať(!)* ten názor na podstatu života a sveta – *svetónázor* –, z ktorého sa pritom vychádza.

Už obraz človeka tu má zásadný význam. Podstatou výchovy a vzdelávania je pôsobenie učiteľa na dieťa. Spôsob, akým pristupuje k žiakovi, je vo všeobecnosti určovaný jeho predstavou o človeku. Výsledok potom zodpovedá zámeru len do tej miery, nakoľko sa táto predstava približuje skutoč-

odluky aj svetónázorov od štátu, resp. štátu od svetónázorov.

Aký je vzťah štátu k svetónázorom? Je to nestrannosť, alebo štát uprednostňuje a zastupuje niektorý určitý, jednotlivý svetónázor? Ak áno, aký je to svetónázor a či, ktorej svetónázorovej skupiny občanov? V ktorých oblastiach sa toto zastupovanie deje a akým spôsobom sa prejavuje? Je takéto uprednostňovanie oprávnené? Jestvuje v štáte v svetónázorovej oblasti rovnosť a sloboda, alebo je tu nerovnoprávnosť a útlak?

nosti. Ak jeho predstava o človeku nezodpovedá skutočnosti, môže byť ním zvolený spôsob, prístup nielen neúčinný, ale pre dieťa dokonca škodlivý.

Avšak predstava o podstate človeka je vyslovene svetonázorovou záležitosťou. Jedni vravia, že človek sa skladá z tela, duše a ducha, ako osobitných skutočností, iní zastávajú názor, že človek má iba hmotné telo, a tejto hmote pripisujú aj tie prejavy človeka, ktorým sa hovorí duševné a duchovné. To sú dva póly predstáv o podstate človeka – a štát jeden z nich *uprednostňuje*. V štátnych pedagogických školách je budúcim učiteľom predkladaný materialistický obraz človeka, dieťaťa, predmetu učiteľovho pôsobenia. So všetkými dôsledkami, ktoré vyplývajú z možnosti, že tento obraz nemusí byť v súlade so skutočnosťou, so skutočnou podstatou človeka.

Podobne, ako predstavy o človeku, líšia sa aj názory na svet a jeho podstatu. Jedni vravia, že jestvuje hmotný aj duchovný svet, že sú prepojené, že život človeka sa odvíja v oboch a pokračuje z jedného do druhého. Druhí popierajú jestvovanie duchovného sveta a tvrdia, že ukončením pozemského života sa pre človeka končí všetko.

Od názoru na svet, jeho podstatu a zmysel, sa odvíja názor na človeka a jeho podstatu, ďalej na život a jeho zmysel, a nevyhnutne až od tohoto dohromady sa potom môže odvíjať názor na *tomu primeraný* spôsob výchovy k životu vo svete. Nemôžem tvrdiť, že kvalifikovane pripravujem deti do živo-

ta, a pritom sa vyhýbať odpovediam na otázky čo je svet, čo je človek, čo je život, vyhýbať sa odpovediam na otázky, ktoré sú vyslovene svetonázorovej povahy, odpovede na ne súvisia so svetonázorom, a práve ním sú určené, dané.

Ak život človeka v tomto svete je iba samoučelná a uzavretá záležitosť, príprava do *takeho* sveta bude prirodzene vzerať inak, než príprava do sveta, ktorý je v nejakom vzťahu so svetom duchovným, navyše ak

Milarepa hľadal osvietenie všade, ale nikde nemohol nájsť odpoveď. Až jedného dňa uvidel po horskom chodníku kráčať starého muža, ktorý niesol na pleciach ťažký batoh. Milarepa okamžite vedel, že tento starý muž pozná tajomstvo, ktoré on toľké roky bezútešne hľadal.

„Starče, prezrad' mi, prosím, to, čo vieš. Čo je to osvietenie.“

Starý muž sa na neho s úsmevom pozrel, potom zložil svoj ťažký náklad z pliec a vystrel sa.

„Áno, viďím!“ volal Milarepa. „Moja nekonečná vďaka! Ale, dovol', prosím ťa, ešte jednu otázku: Čo prichádza po osvietení?“

Aj tentokrát sa starý muž zasmial, sklonil sa a opäť zdvihol svoj ťažký batoh. Uložil si ho na plecía, ohol sa pod jeho váhou a pokračoval vo svojej ceste.

Dan Millman: Cesta pokojamilovníka

pozemský úsek života má dopad na jeho *pokračovanie* inde. Iná je príprava na iné. Najprv sa musí povedať *na čo, kam* sú deti pripravované, a až potom, *na tom základe* možno odvodiť a zdôvodniť *ako* sú pripravované, stanoviť obsahy a ciele prípravy.

Rodičia síce zo zákona majú prednostné právo na voľbu spôsobu výchovy a vzdelávania svojich detí, výkon tohoto práva je však zo strany štátu silne

obmedzovaný požiadavkami zásadnej povahy, ktoré štát predpisuje na obsahy a ciele výchovy a vzdelávania v školstve, vrátane neštátneho. Na akom základe, akým právom požaduje štát od občanov s rozličnými názorami na svet, od rôznych svetonázorových skupín občanov, aby prijali jednotné obsahy a ciele prípravy do sveta? Do ktorého, akého sveta a pre ktorý, aký život pripravuje jednotná a povinná vzdelávacia sústava? Ako môžu ľudia s jedným svetonázorom *predpisovať* svoj spôsob prípravy do života a sveta, do svojho života a sveta, deťom všetkých ľudí, aj tých s odlišným názorom na svet? Ani jestvovanie neštátnych škôl nie je odpoveďou na otázku, na akom svetonázore je postavené jednotné štátne školstvo a z akého svetonázoru vychádzajú požiadavky kladené štátom na školy všeobecne.

Na tieto oprávnené a podstatné otázky ostávajú štát a príslušné jeho ustanovizne dlžní odpoveď nielen rodičom, ale aj ostatným občanom. Z tých istých dôvodov, pre ktoré dnes v slobodnej a demokratickej krajine nie je možné jednotné štátne náboženstvo, cirkev či svetonázor, z tých istých dôvodov nie je možné ani jednotné, „jednosvetonázorové“ štátne školstvo.

Na uvedenom príklade vidíme, že v tak zásadnej oblasti, akou je oblasť vzťahu štátu k svetonázorom, jestvuje výrazná jednostrannosť a nerovnoprávnosť. Ako k tomu mohlo dôjsť? Ako sa mohlo niečo také stať? Aké je z toho východisko? (pokračovanie...)